

Kamu Üniversitelerinin Eğitim Fakültelerinde Çalışan Akademisyenler ile Görüşme

Eleştirel Pedagoji Dergisi

Serdar (Moderatör): Merhabalar, hepiniz hoş geldiniz. Yükseköğretim Kurulu'nun 1997 yılında Dünya Bankası'yla birlikte gerçekleştirmeye çalıştığı eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılmasına ilişkin bir çalışması vardı. Şöyle söylüyorlardı: Eğitim fakültelerinde çok sık program değişikliğine gidiliyor, bu da her seferinde karşımıza yeni sorunlar çıkarıyor. Yani tırnak içerisinde iyi bir şey yapalım derken değişikliğe gidiyorlar ama her seferinde yeni sorunlara yol açıyor bu değişiklikler. Bu gerçekten önemli bir tespit. Şimdi yine değişiklik yapalım derken karşımıza Milli Eğitim Akademileri çıktı. 18 Ekim 2024'te Resmi Gazete'de yayımlandı, 1 Ocak 2025'te de resmen yürürlüğe girdi. O yürürlüğe girdiğinden beri ne olup bittiğini takip ediyorum, sürekli bir değişiklik var. Bir şeyi ortaya attılar ama bir türlü toparlayamıyorlar, gidişata göre yön belirlemeye çalışıyorlar. Ama bununla birlikte Osmanlı'dan günümüze gelen öğretmen yetiştirme geleneğini bir kere daha dağıtmış oldular ve yine belirsiz bir yola girmiş olduk. Bugün konuşacağımız şey aslında bu belirsizlikler ve sahada deneyimledikleriniz, gözlemledikleriniz. İlk soruyla başlayabiliriz: Eğitim fakültesi, ilahiyat, pedagojik formasyon ve en son Milli Eğitim Akademisi derken ortaya çıkan bu dağınık ve çok parçalı öğretmen yetiştirme sisteminin öğretmen niteliği üzerindeki etkileri nelerdir? Nereye gidiyoruz?

Özgür: Şimdi Serdar Hocam, ilahiyat fakülteleri kapsamında bir formasyon veriliyor, bir de üniversitenin genelinde formasyon eğitimi veriliyor. Biz eğitim fakülteleri olarak zaten lisans eğitimimiz içerisinde formasyonu veriyoruz. Ama şu anda uygulamada bir de Milli Eğitim Akademileri çıktı. Akademileri dışarıda tuttuğumuz zaman diğer formasyon eğitimleri zaten üniversitelerin çatısı altında. Burada temel tartışma konusu, öğretmen yetiştirmenin tamamen üniversitelerden alınıp Milli Eğitim Akademilerine devredilmiş olması. Biliyoruz ki 1982'ye kadar Türkiye'de öğretmen yetiştirme Milli Eğitim Bakanlığı'nın sorumluluğundaydı. O tarihten sonra bu iş üniversitelere devredildi. Oradaki temel kaygı şuydu: Eğitim enstitüleri ciddi anlamda siyasal olarak kutuplaşmıştı,

bu siyasallaşmayı ortadan kaldırmak ve öğretmen ihtiyacını niceliksel ve niteliksel olarak karşılamak için bu görev üniversitelere verildi. Bugün Milli Eğitim Akademilerinin oluşturulmasındaki en temel gerekçelerden biri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın geçmişte kaybetmiş olduğu bu gücü yeniden kazanmak istemesidir. Bizim temel kaygımız da 82 öncesindeki gibi bu kurumların siyasal bir zemine çekilmesidir. 2002'den günümüze Türk eğitim sistemindeki muhafazakârlaşmayı göz önünde bulundurursak iş bu yöne doğru gidiyor. AKP, yönetici seçme ve atamada belli bir dünya görüşüne ya da sendikaya üye olanları seçmede oldukça başarılı oldu; şimdi bunu öğretmen seçme ve yerleştirmede de uygulayıp belli bir homojenliği sağlamak istiyorlar. Eğitimde "reform" adını verdikleri şeyleri daha sağlam adımlarla hayata geçirmenin temellerini atıyorlar.

Hasan: Anladığım kadarıyla 80 yıl öncesine geri dönülüyor. O zamanki gerekçe neyse bugün geçerli değil herhalde, farklı bir yola sapılıyor. Eğitim fakülteleri, ilahiyat, pedagojik formasyon veya sertifika programları dediğimizde çok kanallı, parçalı bir yapıdan bahsediyoruz. Bunlar neye hizmet ediyor, hangisi diğerinin eksikliğini dolduruyor bilmiyoruz. Öğretmen yetiştirmenin belli standartları ve yeterlilikleri vardır ama eğitim fakültesinin yetiştirdiği öğrenciyle, formasyon ya da ilahiyattan gelenlerin aynı yeterlilikte çıkıyormuş gibi algılanması bu standartları ortadan kaldırıyor. Her biri farklı özellikler ve amaçlar taşıyan öğretmenler ortaya çıkarıyor. Bu da tabii ki öğretmenliğin mesleki kimliğinin aşınmasına neden oluyor ve kötü bir tablo çiziyor. Bizim en büyük sıkıntımız şu: Sürekli bir şeyler değişiyor ama neden değiştiğine dair altı doldurulamıyor. Eğitim fakültesi mezunlarımız atanamıyorken formasyonla atanamayan yeni kitleler yaratıyorlar. Ben öğrencilere ekonomiyi anlatırken "Bir pazarda bütün tezgâhlarda elma varsa, o elmanın değeri artar mı azalır mı?" diyorum; tabii ki azalıyor. Her üniversitede eğitim fakültesi açılması, üzerine formasyon ve sertifika programlarıyla öğretmenliğin dağıtılması mesleğin itibarını ve niteliğini olumsuz etkiliyor. Öğretmenliğin politik ve toplumsal rolü değersizleşiyor. Arkadan dolanarak birileri mesleğe farklı şekilde girecek ve biz nedenlerini bilemeyeceğiz.

Tuğba: Hasan Hocam öğretmen kimliği konusunda çok güzel bir noktaya değindi. Uluslararası alan yazında "Alternative Track" (Alternatif Yol) olarak geçen, farklı alanlardan gelip öğretmen olma durumu Avrupa'da tamamen bir ihtiyaçtan doğmuştur. UNICEF ve OECD raporlarına göre Avrupa'da mesleği bırakanların sayısı çok fazla, ciddi bir öğretmen açıkları var ve bunu kapatmak için alan dışından kişilere sertifikalarla yol açıyorlar. Ama Türkiye'ye baktığımızda 1 milyonun üzerinde öğretmenimiz var ve mesleği bırakanların oranı % 2 gibi çok küçük bir oran, o da ölüm vb. nedenlerle. Dışarıda 500 binden fazla öğretmenimiz açıkta bekliyor. Bizde formasyonun kullanılabilirlik açısından bir temeli yok, daha çok "Senin de bir şansın var, sen de öğretmen olabilirsin" diyerek üniversite öğrencisine siyasi bir seçenek, seçmene hoş görünme amacı taşıyor. Ben Üniversitesi'nin bölümünde öğrencilerin bu dersleri aldığını görüyorum. Amaçları öğretmen olmak değil, "Bir iş bulamazsam elimde bulunsun, öğretmen

olum" mantığıyla alıyorlar. Ben Anadolu Öğretmen Lisesi'nde okudum. Orada okurken bu mesleği yapmak için oradaydım, eğitim fakültesindeki öğrenciler de bu mesleği benimseyerek yetişiyor. Ama diğer bölümlerdeki insanlar için öğretmenlik yedek bir işe, bir sertifikaya dönüşmüş durumda. Mesleğe giren kişi sayısı bu kadar çok olunca, o elma örneğindeki gibi, özel okullardaki öğretmenlere komik rakamlar sunuluyor çünkü o işi yapacak binlercesi var. Bunun sonu mesleğe gönül vermiş kişilerin küskünlüğü oluyor.

Özgür: Eski dekan yardımcılarımızdan Hoca ile bu formasyon mevzusunu konuştuk. Dedi ki, formasyon alan öğrencilerin neredeyse yüzde 80'i aslında bunu öğretmen olmak için almıyor, öğretmenlik uygulaması dediğimiz o stajı bile yapmıyorlar. Formasyon uzaktan ve asenkron verildiği için öğrenciler sadece kendi bölümlerindeki seçmeli ders kredilerini devam zorunluluğu olmadan kolayca tamamlamak için bu dersleri alıyorlar. Diğer taraftan kendi alan eğitimleri de bu sefer güdük kalıyor. Formasyonun bu kadar siyasallaştırılması ve seçim beklentileriyle önünün açılması ciddi bir enflasyon yarattı. Bu durum bizim eğitim fakültesi mezunlarımız için bir "alan ihlali" anlamına geliyor. Bizim mezunlarımızın öğretmenlik dışında gidebileceği alternatif bir alan yok ama diğer fakülte mezunları formasyon alarak bizim alanımıza giriyorlar. Bu da bizim mezunlarımızın işe yerleşme, yaşama tutunma ve gelecekle ilgili beklentilerini ortadan kaldırıyor. Türk eğitim sisteminde öğretmen eksikliği yok, öğretmen fazlalığı var. Milli Eğitim Bakanlığı, akademileri kurarken "Eğitim fakültelerinden gelen adaylar niteliksiz" bahanesine sığınıyor. Açık sistemler kendi varlığını tehlikeye atacak kötü bir girdinin sisteme dâhil olmasına izin vermez. Eğer öğretmen niteliğini tartışıyorsak, o zaman öğrenci seçimine dikkat etmeliyiz, daha üst sıralamalardan öğrenci çekmeliyiz. Aynı zamanda meslekteki öğretmenlerin çalışma koşullarını ve maaşlarını iyileştirmeliyiz ki nitelikli insanlar bu mesleği seçsin. Asıl üzerinde düşünülmesi gereken reformlar bunlar.

Serdar (Moderatör): Kesinlikle hocam, maaş iyileştirmesinden kimlerin ders vereceğine kadar çok boyutlu bir konu.

Hasan: İhtiyacımız mı var fazlamız mı var onu bile bilmiyoruz, bir planlamamız yok. Her yerden sürekli yeni öğretmenler çıkıyor ama bunları nerede istihdam edeceğiz, belli değil.

Serdar (Moderatör): Sadece öğrencilere hayal satmak gibi. "Bak senin de alternatifin var, istersen öğretmen olursun" diyerek hem mesleği hem de fakülteleri değersizleştiriyorlar. Özgür Hoca'nın söylediği gibi...

Hasan: Herkesin futbol uzmanı olması gibi herkes eğitimci oldu şu an, veliler bile eğitimci. Öğretmenlik beyaz yakalı profesyonel bir meslektir ama belgenin bu kadar kolay alınması profesyonellikten uzaklaştırıyor. Üniversite sınavında öğretmenlik yazmak için 240 bin barajı koyuyorlar, ama sonra diğer bölümler formasyonla rahatlıkla oraya girebiliyor. Büyük bir tutarsızlık var.

Serdar (Moderatör): Bu AGS (Akademi Giriş Sınavı) belirsizliği konusunda ne diyorsunuz? 16 Ocak 2025'te konuları açıkladılar, aradan zaman geçti 8 Ocak 2026'da yeniden güncelleyip eğitim bilimlerini de eklediler. Ben okullarda rehberlik dersine girerken öğrenciler bana "Hocam dersinizin anlamı düştü, artık sınavda sorulmayacak" dediler ve motivasyonları sıfırlandı. Üstelik KPSS'ye göre hazırlık yapıp aldıkları kitaplar da ellerinde patladı. Bu sık değişikliklerin öğrencilere yansımalarını nasıl gözlemliyorsunuz?

Hasan: Çocuklar neye çalışacaklarını, ne çıkacağını bilmiyorlar. Strateji geliştiremedikleri için çocukların üzerinde büyük bir baskı var ve motivasyonları inanılmaz derecede düşüyor. Tuğba Hocam bir şey diyecektiniz sanırım?

Tuğba: Yani 4. sınıftaki öğrenciler KPSS sürecine girmişken sınav sistemi değişiyor, sorular değişiyor. Dershaneye kayıt yaptırmışlar, kitap almışlar, hepsi boşa gidiyor. PDR mezunu iki öğrencimle konuştum. Normalde Türkiye'de 32 bin PDR mezunu KPSS'ye girerken, bu akademi ve sınav değişikliği yüzünden bu yıl sınava sadece 19 bin kişi girmiş. Yani 13 bin kişi umudunu kesip sistemi bırakmış.

Hasan: Evet umudu kesmiş. Dört yıl fakülte okuyorsunuz, üstüne bir de Akademi engeli çıkıyor. Eskiden bitirince öğretmen olma şansı varken şimdi süre uzatılıyor ve insanlar mesleği daha az tercih ediyor. Öğrenciler 4 yılda farklı bir fakültede okuyup sonradan formasyon alma şansı varken neden daha uzun yıllar harcasınlar?

Özgür: Dört yıl fakülte, bir yıl akademi, arkasından sözleşmeli öğretmenlik derken mesleğe dâhil olma süresi uzadı. Bir de bu akademilerin fiziki altyapısı ve barınma sorunları var. Mesela'deki eğitim merkezinde bir odada iki tek yatak, bir de çift yatak var. Öğrenci soruyor, "İki kız aynı yatakta çift mi yatacağız?" diye. Yüksek lisans yapan, hayatı boyunca mücadele etmiş çocuklarımızı hala böyle bir belirsizliğin içine atıyoruz.

Hasan: Bu durum fakülteleri boşaltıyor. Biz taşrada yer alan bir üniversiteyiz. Eskiden matematik öğretmenliğinde özel ders imkânı olduğu için kontenjanlar full çekerken, bu yıl bize sadece 1 öğrenci geldi. Öğrenciler öğretmenliği tercih etmektense başka bölümlere kayıyorlar, eğitim fakültelerinin varlığı tehlikede.

Özgür: Fakültelerimiz fen-edebiyatlaşmaya başladı. Bu uygulama devam ettiği sürece eğitim fakültelerinin varlığı ortadan kalkacak. İşin vahim tarafı, Üniversitesi'nden , , gibi akademisyenlerin Milli Eğitim Akademisi'nin yönetiminde görev almasıdır. Kendi içimizden gelen insanların orada yer alması, aslında kendilerinin öğretmen yetiştiremediğini kabul etmeleri anlamına geliyor.

Serdar (Moderatör): Yaptığı işe yabancılaşmak bu olsa gerek. Peki, bu öğretmen kimliğini iyice dağıtacak mı? Eskiden öğretmen liselerine giden çocuklar o kimliğe bürünürdü. Tuğba Hocam, sizin yabancı dillerde durum nasıl?

Tuğba: Ben 2000 yılında Anadolu Öğretmen Lisesi'ne girdiğimde, fen liselerinden sonraki en prestijli okullardı. Sınıflara girerken "Öğretmen Andı" okurduk, o ifadeler zihnimize kazınırdı. Biz oraya öğretmen olmak için giderdik. Ama neoliberal kültür bizi "teknisyen öğretmenler" yetiştiren bir modele dönüştürdü. 2007'de Dünya Bankası'nın müdahalesiyle müfredat değişti, öğretmenliğin sosyolojik ve felsefi temellerini veren dersler zayıflatıldı. Ben 'de öğretmenliği okuduğum yıllarda da o ağırlığı hissetmemiştim. Teknisyen öğretmenler en azından mesleği benimsiyordu, ama şu anki sistemde insanlar bu işi "başka bir iş bulamadım, günü kurtarayım" diye yapılan ek bir işe dönüştürüyor.

Özgür: Öğretmen kimliğinin oturmasında mesleki sosyalleşmenin erken başlaması çok önemli. Eğitim fakültesine gelenler ilk günden itibaren o sosyalleşmeyi yaşarken, formasyonla gelenler çok geç kalıyor ve mesleği sadece kredi tamamlamak veya alternatif yaratmak için yapıyorlar. Tuğba hocamın belirttiği gibi lise düzeyinde başlaması çok belirleyici. Hasan hocamın da dediği gibi fakülteler de maalesef bu hale dönmeye başladı.

Hasan: Ben kendi derslerimdeki deneyimimden bahsedeyim. Sınıfta çocuklara soruyorum; "İlk 10'a girseydiniz hangi mesleği seçerdiniz?" diye. Hiçbiri öğretmenlik demiyor. Çoğu tıp, hukuk, mühendislik istiyormuş, puanları yetmediği için mecburen öğretmenliğe gelmişler. Üniversitesi'ni veya bölümü neden seçtiklerini sorduğumda da aynı cevabı alıyorum.

Tuğba: Ben burada başka bir ekleme yapabilir miyim hocam... 2014 yılında Anadolu Öğretmen Liselerinin kapatılması en büyük kırılma noktasıdır. Ben Anadolu Öğretmen Lisesi'nin mezun profiline bakıyorum. 2010 sonrasında o liseler zaten öğretmen yetiştirme misyonunu kaybedip üniversite kazanma garantili okullara dönüştürülmüştü. İnsanlar "İlle de ODTÜ'de okuyacağım, Boğaziçi'nde okuyacağım" diyerek oralara gitmek için orayı basamak yapıyordu. Sorunu çözmek yerine okulları toptan kapattılar, o okulların felsefesinden de iyice uzaklaşıldı.

Hasan: Benim az önce anlattığım tarihsellik de oydu. Topluma bütünsel bakmamızı sağlayan eğitim sosyolojisi, eğitim politikası gibi dersler kaldırılıyor. Biz mesela doktora derslerinde özellikle bunları detaylıca görmüştük. Akademi giriş sınavının (AGS) konuları arasında da eğitim sosyolojisi yok. İktidar, eğitimdeki kötü gidişatın sorumlusu olarak siyaseti, ekonomiyi veya kültürü değil, sadece öğretmenleri gösteriyor.

Serdar (Moderatör): Evet maalesef şu üzücü haberi de vereyim, akademi giriş sınavının 8 Ocak 2026'daki konu dağılımında da eğitim sosyolojisi yok. Bakan'ın 12 Nisan 2025'teki "Üniversiteler bilim insanı yetiştirsin, biz onların içinden öğretmen seçeceğiz" cümlesine ne diyorsunuz? Sona mı gidiyoruz?

Özgür: O zaman ben konuşayım. Bakanın bu bakış açısı son derece düz ve ideolojik, sorunun derinliğine inmek istemeyen gerici bir bakış açısı. Üniversiteler bilim insanı yetiştirirse Türkiye'nin o kadar bilim insanına ihtiyacı var mı? Ne yapacak bu insanlar?

Tuğba: Bu konuda kötümser olmak istemezken maalesef süreç Anadolu Öğretmen Liselerinin akıbetine doğru gidiyor. İngilizce öğretmenliği dil avantajı yüzünden hala yüksek talep görüyor, ben üniversiteye girdiğimde aldığım puanla Üniversitesi'ne giremiyordum mesela ek puanım olmasa. Ama diğer bölümlerdeki azalma iktidarın "Zaten tercih edilmiyorsunuz, bırakın biz yetiştirelim" argümanına zemin hazırlıyor. Ben bir doktor öğretim üyesi olarak kendimde kimlik gerilimi yaşıyorum. Eğitim fakültesine başladığımda benden akademik bir vizyon değil KPSS'ye hazırlık istediler. "Hocam KPSS tarzı soru çöz, çocukların hoşuna gidiyor" dedi herkes. Kendimi dersane öğretmeni gibi hissettim. Eğitim fakülteleri kampüslerin hep en ücra köşelerindedir, ODTÜ ve Boğaziçi üniversitelerinde de bu böyledir; zaten size değer verilmediğini, alanınızın basit görüldüğünü hissettirirler. Ben şu an araştırmacı kimliğimle bir köşede bekliyorum, hiçbir eğitim fakültesinde yer bulacağımı düşünmüyorum. Öğretmen yetiştirme misyonumuz da elimizden alınıyor.

Hasan: Yani şeyi de bilmiyoruz, akademilerde kimlerin görev alacağı da belli değil; nasıl mülakatla müdür seçiyorlarsa orada da öyle yapacaklar. Özgür hocamın dediği gibi sözleşmeli alacaklar, yandaş sendikalardan seçecekler. Ancak alanı tamamen onlara bırakıp terk edemeyiz, eleştirel pedagoji açısından orada olup farklı bakış açıları sunmalıyız. YÖK de bu süreçte hiç masum değil. Pedagojik formasyonun önünü açıp Akademilerin zeminini hazırladılar. Akademide ders yükümüz zaten çok ağır, üstüne Q1-Q2 yayın zorunlulukları gibi doçentlik kriterlerini sürekli zorlaştırıyorlar. Hem öğrenciyi kaybediyoruz hem de maaş karşılığını dolduramazsak sözleşmemiz ne olacak belirsizliğiyle baskı altındayız.

Özgür: Ben buraya geldiğimde benden de 'da olduğu gibi KPSS kursu vermeme istediler. Arkadaşlarımın da bildiği gibi KPSS kursu vermek bana ters geliyor, benim amacım öğretmen adayına asgari nitelikleri kazandırmak, dersane mantığına girmek değil. Sistem bizi dışarı atmaya çalışıyor.

Serdar (Moderatör): Uluslararası değerlendirmelerde 44 Türk Üniversitesi Eğitim Bilimleri alanında dünya sıralamasında büyük başarı elde etti. Bir yanda "yetersizsiniz" deyip Akademi kuran MEB, diğer yanda bu uluslararası başarı. Bu çelişki nedir?

Hasan: Evet, burada bir çelişki ortada. Var olanı değiştirmek için önce onu yerden yere vurup itibarsızlaştırmanız gerekir. Biz eğitim reformu dersi alıyorduk; yetersizlik söylemi, öğretmen yetiştirme yetkisini siyasi olarak ellerine almaları için kullandıkları bir araçtır.

Tuğba: Şeyi düşündüm ben, üniversite sıralamalarında bazı kurumlar çok yayın yaptığı için üst sıralara çıkıyor. Bu yüksek profillere gelen öğrenciler öğretmen olmak için değil, o etiketi alıp başka işler yapmak için oralara gidiyor.

Özgür: Evet, sadece yayın ön planda.

Tuğba: Yani bu da birazcık iktidarın söylemine katkı sunan bir argüman gibi de sunulabilir. "Siz yayın yapın, öğretmeni biz yetiştiririz" deme fırsatı veriyor.

Özgür: Yine de onca deformasyona rağmen Cumhuriyetten bu yana öğretmen yetiştirme geleneğimizin birikimi yabana atılamaz. Milli Eğitim Akademisi fikrini ilk ortaya atan Prof. Dr. Haydar Taymaz hocamızdı ama onun kastettiği kesinlikle aday öğretmen yetiştirmek değil, yöneticilerin ve mevcut öğretmenlerin "hizmet içi" eğitimiydi. MEB aday öğretmen yetiştirmeye kalkarak kendi görev tanımını ihlal ediyor. Uygulama eksikliğini gidermek için bütün sistemi yıkmak yerine, dört yıllık lisansın üstüne "4+1 İntörnlük" eğitimi getirilmeli. Türk kamu politikasındaki "kervan yolda dizilir" mantığıyla bu işi yapıyorlar. Başarısız olunca da bakan değişecek, yeni gelen bir öncekini lağvedip "devrim yapıyoruz" diyecek.

Serdar (Moderatör): Evet, değerli görüşleriniz için çok teşekkürler. Gerçekten çok değerli katkılar yaptınız her biriniz, konunun farklı yönlerine değindiniz. Okuyucularımıza ışık tutacak harika bir söyleşi oldu. Sağ olun, var olun.